

Thematische duiding (juli 2022)

Dashboard Maatschappelijke en
Economische Veerkracht

Inhoud

1.	Introductie.....	2
	1.1. Over het dashboard	2
	1.2. Duiding van de cijfers.....	2
2.	Jongeren en jongvolwassenen.....	3
3.	Sociale cohesie	4
	3.1. Mogelijke toekomstige coronagolven.....	4
4.	Terugveren naar het nieuwe normaal	6

1. Introductie

Het Dashboard Maatschappelijke en Economische Veerkracht is ontwikkeld door de VNG samen met tal van partners, waaronder de ministeries van SZW, VWS, OCW, BZK, JenV, ZonMw en het Verwey-Jonker Instituut.

1.1. Over het dashboard

Het Dashboard Maatschappelijke en Economische Veerkracht is de doorontwikkeling van het eerdere Dashboard Sociale Impact Corona. Waar het dashboard eerst de directe sociale impact van de coronacrisis monitorde, is er nu vooral behoefte aan zicht op maatschappelijke ontwikkelingen en veerkracht op de lange termijn. Daarnaast blijven we de ontwikkelingen rondom een mogelijke opleving van het coronavirus en eventuele maatregelen volgen. De gegevens in het dashboard worden periodiek ververs. Sinds april 2021 is het dashboard live. Dit is de vijfde update van gegevens (juli 2022).

Aan de hand van **een select aantal indicatoren geeft het dashboard een beeld** van trends op het gebied van maatschappelijke en economische veerkracht. Verder levert het dashboard **input voor verdiepende gesprekken** per thema die het Verwey-Jonker Instituut met diverse deskundigen organiseert.

1.2. Duiding van de cijfers

Deze gesprekken worden **duidingssessies genoemd**. De cijfers in het 'Dashboard Maatschappelijke en Economische Veerkracht' worden daarin besproken met experts uit gemeenten, verschillende ministeries, landelijke kennisinstellingen en vertegenwoordigers van diverse groepen mensen in de samenleving, zoals jongeren, chronisch zieken of mantelzorgers. Hoe moeten we deze cijfers interpreteren en wat betekenen ze voor de praktijk? Bij het duiden van de cijfers zijn ook resultaten uit andere onderzoeken meegenomen die verdiepende informatie kunnen bieden en overige aanvullende informatie bijvoorbeeld uit interviews of focusgroepen. De cijfers in het dashboard geven namelijk veelal een gemiddeld beeld, waardoor mogelijk bepaalde subgroepen van (mogelijk kwetsbare) burgers minder goed in beeld komen.

Het dashboard bestaat uit zes thema's:

1. Jongeren en jongvolwassenen; 2. Sociale cohesie; 3. Terugveren naar het nieuwe normaal; 4. Human Capital Agenda; 5. MKB Breed en Innovatie; 6. Vitale Binnensteden en plattelandskernen.

Elk thema heeft een eigen toelichtende duidingspagina. Deze pagina is opgesteld op basis van de bovengenoemde duidingssessies. Daarnaast heeft **elke indicator een eigen uitklapbare toelichting** met bronvermelding.

In het afgelopen jaar zijn de duidingssessies dieper ingegaan op specifieke thema's, bijvoorbeeld veerkracht van jongeren, maatschappelijke gevolgen van vaccinatiestatus, huiselijk geweld, kwetsbare doelgroepen en zelfisolatie. Begin 2022 heeft de laatste thematische duidingssessie plaatsgevonden over kwetsbare inwoners en zelfisolatie. Hier zijn de ervaringen van verschillende 'kwetsbare' doelgroepen (chronisch zieken, mensen met autisme, mantelzorgers) besproken en wat de behoeftes zijn om veilig deel te kunnen nemen aan de maatschappij naarmate meer regels worden losgelaten. In het voorjaar van 2022 is een kleine verkenning uitgevoerd onder lokale partijen uit diverse sectoren (een directeur van een basisschool, fysiotherapeut, bestuurslid en beheerder bewonersorganisatie, jeugdhulpaanbieder en onderwijskoepel). Hoe bereiden zij zich voor op verschillende scenario's van de pandemie? En hoe kijken ze aan tegen het beleid van 'eigen verantwoordelijkheden van de sectoren'? Voor deze verkenning is ook korte gesprekken gevoerd met een afvaardiging van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en GGD-GHOR Nederland.

2. Jongeren en jongvolwassenen

Voor het kwartaalonderzoek jongeren (12-25 jaar) van het gezondheidsonderzoek na rampen zijn drie metingen verricht waarin jongeren gevraagd is naar o.a. psychisch welzijn. Deze metingen vonden plaats in september 2021, december 2021 en maart 2022. De laatste meting vond plaats nadat een begin was gemaakt met het opheffen van de beperkende maatregelen, maar nog niet alle maatregelen waren opgeheven). Vanaf 25 februari 2022 verviel de 1,5 meter regel en coronatoegangsbewijs, vanaf 23 maart was het mondkapje niet meer verplicht in het OV en waren er geen "1G-maatregelen" (negatief testuitslag voor toegang) meer in de grotere nachthoreca). Het aandeel jongeren dat psychische klachten ervaart lag in maart 2022 met 42,9% veel hoger dan in september 2021 (25,4%). Er was dus nog geen positief effect zichtbaar van het opheffen van beperkende maatregelen. Het aandeel jongeren dat aangaf wel eens suïcidale gedachten te hebben was in de meting in maart 2022 groter met 22,2%, ten opzichte van 7,6% in september 2021. Er zitten variaties binnen de mate van ernst van suïcidale gedachten. Er is geen grote stijging van daadwerkelijke suïcides in die groep jongeren en jongvolwassenen. Uit gegevens van de Nederlandse Zorgautoriteit (Nza) blijkt dat de verwijzingen van huisarts naar GGZ blijven stijgen. Het aantal verwijzingen voor jongeren ligt sinds de eerste lockdown consequent boven het niveau van 2019. Het totaal aantal wachtenden voor een behandeling binnen de GGZ is in de periode van december 2021 tot april 2022 gedaald, maar er blijft een groot aandeel wachtenden bij wie de Treeknorm wordt overschreden en de wachttijd tot een intake langer is dan vier weken, en de wachttijd tot een behandeling langer dan tien weken.

Het aandeel jongeren dat zegt stress te hebben door school, huiswerk of werk was tijdens de laatste meting hoger met 31,2% ten opzichte van 21,3% tijdens de meting in september 2021.

Het aandeel NEET-jongeren (jongeren van 15-29 jaar die geen werk hebben en ook niet deelnemen aan onderwijs of een training) groeide gedurende de coronacrisis, maar laat sinds begin 2021 weer een dalende trend zien die zich tot eind 2021 doorzet.

Het aandeel jongeren dat zegt veel vertrouwen te hebben in de toekomst nam tussen september 2021 af van 51,5% naar 47,5% in maart 2022. Hiermee in overeenstemming nam het aandeel jongeren dat weinig tot geen vertrouwen heeft in de toekomst in die periode toe van 8,9% naar 11,7%.

3. Sociale cohesie

Herstel van vertrouwen in de overheid is nog niet ingezet. Het vertrouwen in de overheid was hoog tijdens de eerste lockdown periode. In april 2020 gaf 69% van de Nederlandse bevolking aan vertrouwen te hebben in de landelijke overheid. Daarna was er een dalende trend zichtbaar, en inmiddels is het percentage stabiel op een laag niveau. In juni 2022 lag het percentage mensen wat aangeeft veel vertrouwen te hebben in 'de landelijke overheid' op 31%. Belangrijk hierbij is om aan te geven dat het lastig is om deze gegevens te vergelijken met de situatie vóór de coronacrisis, omdat vertrouwen in 'de landelijke overheid' voor de coronacrisis niet werd bevraagd. Wel werd de mate van 'vertrouwen in de politiek' voor de coronacrisis uitgevraagd door het SCP en door onderzoeksbureaus zoals I&O Research en IPSOS. De meest recente meting (begin 2022) van het SCP voor hun langlopend Burgerperspectieven-onderzoek laat ook een stabiel laag niveau van vertrouwen in de politiek zien.

Het vertrouwen in de landelijke overheid nam af, ongeacht opleidingsniveau en financiële situatie (het gemak waarmee men zegt rond te komen). De verschillen tussen deze groepen blijven echter fors: een lagere opleiding en een kwetsbaardere financiële situatie hangen samen met minder vertrouwen in de overheid. Het vertrouwen in de landelijke overheid is onder hoog opgeleiden net wat minder sterk gedaald als onder praktisch opgeleiden, verder blijven de verschillen tussen deze groepen redelijk stabiel. Sociaal vertrouwen – het vertrouwen in mensen in het algemeen, burens, de huisarts, wetenschap en sociale media blijft nagenoeg stabiel. Voor de huisarts geldt hierbij een grote mate van vertrouwen, en voor sociale media juist een zeer lage mate van vertrouwen.

De deelname aan religieuze bijeenkomsten, sport- en verenigingsleven is sinds corona afgenomen onder het panel van het RISBO. Bij sporten in groepsverband is de grootste afname te zien: 26,6% geeft in juni 2022 aan hier (veel) minder aan deel te nemen (dan voor corona).

3.1. Mogelijke toekomstige coronagolven

In de laatste meting van juni 2022 kreeg men ook een aantal stellingen voorgelegd over mogelijke coronagolven in de toekomst. Hieruit blijkt dat een kwart van de mensen bang is voor de gevolgen van een nieuwe coronagolf. De helft van de mensen gelooft niet dat er bij een nieuwe coronagolf beter ingegrepen wordt door de overheid, ongeveer een derde verwacht dit wel. Tussen de 35 en 60% van de respondenten is bereid om nieuwe coronamaatregelen te volgen (afhankelijk van de maatregel). Thuiswerken en anderhalve meter afstand houden zijn hierbij maatregelen die op de grootste bereidheid tot opvolgen kunnen rekenen. Voor een nieuwe lockdown heerst er de minste bereidheid.

Alhoewel er ten tijde van de meting in juni geen coronamaatregelen golden, geeft dat 8,2% van de respondenten aan momenteel het sociale leven in te perken, en 7,4% bezoek thuis te beperken.

Binnen de 'langetermijnaanpak corona' van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport vormen de 'sectorplannen' een belangrijk onderdeel. Niet de Rijksoverheid, maar sectoren zelf dienen in hun sectorplannen te beschrijven welke maatregelen ze zullen nemen bij een mogelijke opleving van het coronavirus.

In het voorjaar van 2022 voerden we een korte verkenning uit onder lokale partijen uit diverse sectoren (een directeur van een basisschool, fysiotherapeut, bestuurslid en beheerder bewonersorganisatie, jeugdhulpaanbieder en onderwijskoepel).. Hoe bereiden zij zich voor op verschillende scenario's van de pandemie? En hoe kijken ze aan tegen het beleid van 'eigen verantwoordelijkheden van de sectoren'? Voor deze verkenning is ook korte gesprekken gevoerd met een afvaardiging van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en GGD-GHOR Nederland.

Allereerst geven de gesproken personen aan slecht op de hoogte te zijn dat er sectorplannen worden uitgewerkt. Zij weten niet hoe ver dat proces is en de mate van concreetheid die ze van de plannen mogen verwachten. (Ten tijde van deze verkenning was de inhoud van de voorlopige sectorplannen nog niet bekend). Tijdens de verkenning hadden de gevraagde partijen het beeld dat 'men nog niet met de sectorplannen bezig was', ook de eigen branchevereniging niet. Gevraagd naar de te nemen maatregelen bij een opleving van het coronavirus, geven de geïnterviewden aan terug te kunnen vallen op voorbereidingen die bij eerdere golven werden getroffen. Het is echter de vraag *wanneer* de maatregelen moeten worden genomen. Omdat het een grijs gebied betreft, hangt er uiteindelijk veel af van personen die ter plekke beslissingen moeten maken. Risico op conflict hierbij, en willekeur uit angst voor mogelijk conflict is volgens meerdere geïnterviewden groot. Daarnaast geven meerdere geïnterviewden aan dat zij niet geloven dat het overlaten van het organiseren van coronamaatregelen aan sectoren zelf het draagvlak vergroot. Ze zijn bang dat alle sectoren zich zullen richten op het eigen 'korte termijn' belang.

Alle geïnterviewden hebben behoefte aan scherper sturende en afgebakende scenario's van de rijksoverheid die aangeven wat voor acties er moeten worden genomen bij bepaalde infectieniveaus. Ze kijken hierbij minder naar gemeenten. Ook hebben meerdere geïnterviewden behoefte aan uniforme regels waarop zij een beroep kunnen doen. Zeker omdat richtlijnen onder andere voortkomen uit medische kennis. Geïnterviewden vragen zich af waarom zij zelf worden gevraagd die (medische) inschatting te maken. Wel geven ze aan goed in staat te zijn zelf in te schatten wie 'kwetsbaar' is en wie niet. Verder hopen de partijen dat de overheid (en bijvoorbeeld de inspecties) waar nodig helpen meedenken wanneer zij gedwongen worden tot het nemen van ongebruikelijke maatregelen, bijvoorbeeld bij personeelstekorten. Zo zal het wellicht lastig zijn te voldoen aan bepaalde normen, (rond personeel, rond kwalificaties, rond aantallen onderwijsuren). Zij hopen dan op meedenken en coulance zodat 'alles zo goed als mogelijk alsnog kan draaien'.

Het zal een opgave blijken hoe om te gaan met tegengestelde belangen en tegengestelde verwachtingen. Hoe voorkomen we dat verschillende sectoren vanuit het eigen korte termijnbelang keuzes maken, die het gezamenlijke belang kunnen schaden? De sectorplannen worden in hun totaliteit door het RIVM beoordeeld. Zij worden naar verwachting ergens in september 2022 vastgesteld.

4. Terugveren naar het nieuwe normaal

Dit thema focust op de psychische gezondheid en mentaal welbevinden van mensen, de arbeidsmarkt, mogelijke schulden van mensen, maar ook de ontwikkelingen qua thuiswerken of op kantoor, en de gevolgen daarvan voor het openbaar vervoer en verkeersintensiteit.

Gemiddeld genomen geven mensen in juni 2022 een 7,6 als rapportcijfer voor hun leven. Dit is het hoogst gemiddeld cijfer sinds juli 2020. De leeftijdsgroep 55-69 geeft het hoogste cijfer (7,7 gemiddeld).

De mate van eenzaamheid (zoals gemeten in het Welbevinden en leefstijl-onderzoek van het RIVM) fluctueerde enorm in de afgelopen twee jaar. Het aandeel enigszins/sterk eenzamen ligt in juni 2022 met 38,8% relatief laag. Net als in de afgelopen twee jaar ervaart de groep 16-24-jarigen de meeste eenzaamheid. Deze trend zie je ook terug bij de stelling 'ik voel me psychisch gezond'. Waar gemiddeld genomen de ervaren psychische gezondheid stabiel was de afgelopen twee jaar (tussen de ongeveer 83% en 89%), schommelt deze voor de jongeren (16-24) sterk. In de laatste meting (juni 2022) stijgt deze weer naar 71%. Dit laatste cijfer is wel gebaseerd op basis van een kleine steekproef, dus de cijfers voor deze groep geven slechts een indicatie voor het geheel. Op dat moment golden er geen beperkende maatregelen meer.

Voor de maximale wachttijd tot een intake en een behandeling in de GGZ gelden 'Treeknormen'. Deze zijn vier weken voor intake en 10 weken na intake tot behandeling. Ten opzichte van de eerste meting (in oktober 2021) zijn de aandelen wachtenden die buiten deze treeknormen vallen gegroeid. Deze cijfers werden op deze wijze voor oktober 2021 niet bijgehouden, wat het lastig maakt deze in een langetermijnperspectief te plaatsen.

Betrokkenen bij de duidingssessies geven wel aan dat uit onderzoek blijkt dat de meeste mensen (qua mentale gezondheid) terugveren nadat de maatregelen zijn opgeheven. Echter, het kan een langduriger effect hebben op groepen die inkomensonzekerheid ervaren, of op jongvolwassenen die net de arbeidsmarkt betreden. Ook stellen betrokkenen dat het juist actie ondernemen op je problemen en hulp zoeken bij de GGZ niet per se een slecht iets is. (Bijvoorbeeld van middelengebruik willen afkomen).

Op dit moment is de arbeidsmarkt erg krap. Het aantal openstaande vacatures in het eerste kwartaal van 2022 was bijna het dubbele van dat aantal in 2021. Het aantal reizigers met het OV is wat hoger dan het was in de tweede helft van 2021, maar nog lang niet zo hoog als voor de lockdown. De verkeersintensiteit op de weg doordeweeks is sinds eind 2020 redelijk stabiel en iets lager dan voor de eerste lockdown (maar niet veel).

Wie in welke mate dus 'terugveert' blijft erg diffuus.